

שבוע טוב

Číslo 39/5767

20 červenec '07

DEVÁTÝ ÁV - DEN ZKÁZY A SMUTKU Vrchní zemský rabín Dr. Richard Feder

Devátého dne parného letního měsíce ávu, který je skoro totožný se srpnem, vzpomínáme na smutnou, strastiplnou událost, kterou zažili naši předkové toho dne v roce 586 před naším letopočtem, tedy před dvěma tisíci pěti sty a padesáti lety. Onoho dne dobyli Babyloňané po dlouhém, s velkými ztrátami spojeném úsilí Jeruzaléma, hlavního města judejského království, a řádili v něm vskutku barbarsky. Ubíjeli na ulicích a v domech hladem zmořené obyvatele, muže i ženy, starce i děti. Bořili městské hradby které tak dlouho vzdorovaly všem jejich útokům. Zapalovali obytné domy, vnikli do královského paláce a do svatého chrámu a odnášeli odtud vše, co se dalo odnést, a ničili a rozbíjeli vše, co odnést nemohli. Proměnili celé to veliké a překrásné město v jednu velikou hromadu sutin. Jiní vojáci pronásledovali prchající královský dvůr. Dohonili jej a předvedli jej před svého krále Nebukadnezara, aby jej soudil. Ten dal celé příbuzenstvo judejského krále před jeho zraky stít, jej oslepit, spoutat a poslat do vězení v Babylónu. Jiní vojáci chytali na ulicích mladé, práce schopné mladíky a dívky, tvořili z nich velké skupiny a posílali jednu za druhou do vyhnanství. Za několik dnů byla Judea zbavena svého obyvatelstva. Teprve po odchodu cizích vojsk troufali si různí venkované opustit své skrýše, a začali se shromažďovat. Bylo jich jen asi tisíc a byli tak vystrašení, že se báli v zemi zůstat. Zvolili si vůdce a přestěhovali se do Egypta. Vítězný babylónský král neměl zájem o vylidněnou zemi. Přenechal ji zcela jejímu osudu. Ať si zaroste

trním a bodláčím! Vše mu bylo lhostejné, jen když tu nejsou Jisraelité, kteří se zdráhali žít pod jeho žezlem a spojovali se s Egyptany.

Smutný, tuze smutný byl osud Jisraelitů v době, kdy bylo město nepřáteli obléháno a kdy umírali lidé nejen

střelami nepřátel, ale i hrozným hladem a nejrůznějšími chorobami. Ale oni snášeli vše trpělivě, poněvadž se báli dne, kdy vnikne nepřítel do města, a bude si na nich vylévat svůj hněv. Jejich obavy byly opodstatněné a byly to tisíce občanů, kteří byli rozrušenými vítězi utraceni!

A jaký byl osud zajatců, kteří byli v mnoha oddílech posláni do Babylónie? Byl daleko lepší, nežli si představovali.

Obávali se, že budou

od sebe odtrženi, jednotlivě babylónským rodinám v celé zemi na těžké práce přiděleni a že se už nikdy nespátí. Ale nestalo se tak. Byli přivedeni na liduprázdné místo při řece, jež mělo příznivé podnebí. Tam jim byly přiděleny širé lány polí a dobytek. Byly jim dány nutné nástroje a bylo jim řečeno: „Postavte si chlévy pro dobytek a obydlí pro sebe, obdělujte tato pole a co sklídíte, bude náležet vám.“

Zažili ještě druhé milé překvapení. Sešli se brzy se svými krajany, kteří byli 11 let před zničením Jeruzaléma v počtu 10.000 vybráni jako rukojmí do Babylónie. Byli mezi nimi členové nejpřednějších rodin, mnoho učených a vážených knězi a velmi mnoho řemeslníků, hlavně zedníků a kovářů. Noví přistěhovalci se z tohoto setkání těšili, ale ti staří se rmoutili. Věděli, že Judejci jsou ve válce s Babyloňany, a přáli si z plna srdce, aby zvítězili a

vymohli jim svolení k návratu do vlasti. Ale válka dopadla jinak a oni oplakávali smrt svých příbuzných. Mrzelo je to tím více, protože jim to bylo jeruzalémským prorokem Jirmejáhú předpověděno, ale oni nevěřili jeho věštám. Nyní teprve viděli, jak byly pravdivé, a jak oni sami byli zaslepení, když se těšili, že se co nevidět do svých domovů navrátí. Teď se museli spřátelit s myšlenkou, že jejich pobyt na cizí půdě bude dlouhý, a že se jim to vyplatí, když se pokusí, aby si vybudovali řádné existence.

Přistěhovalci zažili ještě třetí překvapení. O jejich pobytu se dověděli Jisraelci, jejichž předkové byli před 200 lety do Asyrie zavlčeni. Navázali s nimi nyní styky a částečně se k nim i přestěhovali a vytvořili s nimi zde, na cizí půdě, pevnou skupinu.

Tak se podařilo palestinským vysídlelcům vytvořit si na babylónské půdě příznivé podmínky. Neměli nouzi a neměli obavy o své životy. Řídili se radou, kterou jim udělil moudrý prorok Jirmejáhú. Vybudovali si domy, obdělávali svá pole, založili si zahrady a vinice a požívali jejich plody. Ženili své syny a provdávali své dcery, usilovali o to, aby jich přibývalo. Snášeli se dobře se svými babylónskými sousedy. Kde mohli, tak jim vypomáhali. Věděli, že na jejich blahu závisí i jejich blaho.

Jakmile si vytvořili spořádané poměry, požádali kněze, kteří tu mezi nimi žili, aby pro ně pořádali pravidelné bohoslužby. Ti jim rádi vyhověli, a tak se shromažďovali o sobotách a svátcích. Knězi jim zpívali náboženské písně a předčítali jim úryvky z Móšeovy Tóry a celé odstavce z historických knih, které svého času s sebou přinesli. Zde je zrevidovali a rozmnožili. Vzbudili tím v nich zájem o jejich minulost a oni byli hrdí na své praotce a na krásné zákony, které pro ně Móše napsal. Dospěli k přesvědčení, že je stihl spravedlivý trest za to, že jejich otcové a dědové na jediného Boha zapomínali a že po příkladu svých pohanských sousedů sloužili na všech pahorcích Baalům a pod košatými stromy Astartám. Snášeli trpělivě svůj osud, třebaže si často připomínali staré palestinské pořekadlo: „Otcové požili trpké plody a dětem trnou zuby.“

Činnost kněží mezi vysídlelci byla velmi blahodárná a oni je měli za to ve velké vážnosti. Zdá se — dokázat to ovšem nemůžeme — že jim jisraelští rolníci odevzdávali desátky z výnosu svých polí a vinic, aby je zbavili starostí o denní chléb. Za to věnovali oni celý svůj čas svým rukopisům. Tak byl vlastně položen na babylónské půdě základ ke vzniku knih Písma svatého.

Velmi blahodárná byla činnost proroka Jechezkeá mezi babylónskými zajatci. Narodil se v Jeruzalémě. Pocházel z vážené kněžské rodiny. Přišel do Babylónie s oněmi deseti tisíci rukojmími. Začal záhy prorokovat, ale pohněval svými řečmi své posluchače, protože jim říkal věci nemilé, že totiž jejich pobyt v cizině bude dlouhý. I zakázali mu mluvit. On se podřídil jejich přání, dobře věda, že přijde brzy čas, kdy ho budou prosit, aby se opět

ujal slova a je v jejich víře v návrat do Judeje posilnil. V tom se nemýlil. Po pádu Jeruzaléma ta doba přišla, a Jechezkeá se stal miláčkem všech. S radostí naslouchali jeho slovům. Mluvil vznešeným slohem a užíval rád obrazů a podobenství, která si snadno zapamatovali. Největší úspěch měl svou řečí o lidských kostech. Zněla asi takto: Jednoho dne uchopil mne duch Boží, vznesl se se mnou vysoko, odletěl daleko a snesl se k zemi ve velkém údolí, které bylo plné lidských kostí. Pak pravil ke mně: „Rozhlédni se a pověz mi, co vidíš?“ Řekl jsem: „Vidím tu všude lidské kosti. Jsou sluncem vysušeny, což dokazuje, že tu už leží dlouho.“ A ten duch Boží se mne otázel, zda mohou tyto kosti oživnouti. Odpověděl jsem: „Jak to mohu já, prostý smrtelník, vědět?“ A duch Boží mne vyzval, abych kázal, aby ony kosti ožily. Učinil jsem tak a já slyšel náhle šelest a viděl jsem, jak se ony kosti pohybují a k sobě připojují, jak je šlachy a žíly k sobě váží, jak na nich narůstá maso a jak je kůže pokrývá a já tu viděl sta a tisíce bezduchých těl. Duch Boží mne pak vyzval, abych přivolal ducha života a přikázal mu, aby vnikl do těchto těl, a oživil je. Učinil jsem tak a všechna těla se postavila a bylo jich desetitisíce. A tu pravil onen duch Boží: „Těmto suchým, sluncem vysušeným kostem podobají se Jisraelité, žijící na babylónské půdě. Pracují, aby získali chléb a rozmnožili svůj majetek. Žijí si klidným životem, ale to nestačí. Je nutné, aby byli všichni prodchnuti touhou po zemi svých otců, po životě ve Svaté zemi a po bohoslužbě v novém jeruzalémském chrámu a potom to bude jedno živé těleso.“

Jindy mluvil na téma vyjádřené již v citovaném pořekadle: „Otcové jedli trpké plody a dětem trnou zuby“. Řekl asi toto: „Neopakujte toto pořekadlo, je přece zcela nesprávné. Vaše životy náležejí Bohu, duše otců i duše synů. Jsou — li otcové spravedliví a konají, co jim je zákonem Božím přikázáno a vyvarují se všeho, co je jim tímž zákonem zakázáno, dostane se jim odměny za jejich spravedlivý život. Jestliže se synové řídí příkladem svých otců, nikomu nekřivdí a prokazují mnohým dobro, dostane se i jim Boží odměny.“

Kráčejí — li však synové jinými cestami, nežli jejich otcové, a konají co je jim zákonem zakázáno, a opomíjejí to, co je jim zákonem přikázáno, budou potrestáni za své hříchy a nic jim nebude platná zbožnost a bohabojnost jejich rodičů. Kdo hřeší, toho stihne trest, kdo koná dobro, tomu se dostane odměny, bez ohledu na to, zda je synem dobrého nebo zlého otce.

Ze jste byli vy potrestáni za hříchy svých otců, je něco zcela jiného. Ti se odvrátili od věčného Boha, sloužili modlám a konali ohavnosti po celé generace. Marně je napomínali proroci, marně jim ukazovali jeruzalémští kněží správnou cestu, oni všichni lpěli na svých hanebnostech a za hromadné provinění musel přijít hromadný trest. Ale ten bude jen dočasný. Věřte v Hospodina! Mějte před ním posvátnou úctu a doufejte v jeho pomoc! Žijte podle jeho zákona a On se smiluje

nad vámi, vyvede vás z vyhnanství, přivede vás do vaší původní vlasti a prokáže vám tam dobro."

Prorok Jechezkel věděl dobře, že příčinou slabosti jisraelského národa byla řevnivost mezi severními a jižními kmeny, která vedla k rozdělení jejich země, a k vytvoření dvou států, které se navzájem nenáviděly a potíraly, státu jisraelského a judejského. Věděli, že Jisraelité musí být v budoucnosti jediným svorným národem. Na toto téma pronesl řeč, ve které ukázal svým posluchačům dvě dřevěné destičky. Na jedné bylo napsáno: „Pro Jehúdu a jeho druhy" a na druhé „Pro Josefa a jeho druhy" Jednu držel v levé a druhou v pravé ruce. Pak je položil na sebe a spojil je, takže byly jedinou destičkou, a dodal k tomu: „Hospodin se vás ujme, shromáždí vás opět ve vaší zemi a učiní vás jediným národem. Jeden král bude králem vám všem. Nikdy nebudete již rozdělení na dvě království a nikdy se již nebudete poskvřňovat modloslužbou, ale budete národem Hospodinovým a Hospodin bude vaším Bohem."

Aby přesvědčil Jisraelity, že doba návratu z exilu do vlasti se zcela jistě dostaví, i když to ještě nějakou dobu potrvá, učinil něco mimořádného. Popsal do všech detailů stavbu nového chrámu, celého jeho zařízení a celé budoucí bohoslužby a seznamoval s tím své posluchače. Nabyli z toto přesvědčení, že je to vůle Boží, aby se do své bývalé vlasti vrátili a začali v ní nový život.

Nevíme, jakého věku prorok Jechezkel dosáhl, kdy zemřel a kde byl pochován, ale z okolností, že se nám jeho celé dílo zachovalo, soudíme, že byl kněžími, strážci hebrejského literárního pokladu, vysoce ceněn, a proto zařadili jeho řeči k ostatním posvátným svítkům.

Mezi babylónskými zajatci vyvíjel velice blahodárnou činnost ještě druhý prorok, který Jechezkela vysoce přesahoval. I jeho řeči se nám zachovaly a budí úžas krásou a hloubkou myšlenek a nádherou formy a slohu, ale my nevíme o něm zcela nic. Nevíme, ani jak se ve skutečnosti jmenoval a jaké byly jeho osudy. Připadá nám jako meteor, který rychlým letem vesmírem proletěl, oslňujícím světlem jej ozářil a zmizel. Zachovalo se nám od něho jen 26 překrásných kapitol. Jsou v Písmu sv. připojeny k řečem Ješajáhuovým, jenž žil v Judei v 8. století před n. l, ale svým obsahem prozrazují, že vznikly v babylónském zajetí. Učenci jej nazývají Deuterojezajášem. My nechceme do

tohoto sporu zasahovat a všimneme si jen letmo charakteru jeho věšeb a několika myšlenek.

Tento babylónský Ješajáhu přemýšlel mnoho o jediném neviditelném Bohu. Mluví o něm s nehlubší úctou a velebí jej s vroucí zbožností. Líčí jej

jako Boha jediného, tvůrce světla a tmy, nebe a země, jako krále nade všemi králi a pána nade všemi pány, jenž je jediný. Vedle něho neexistuje žádný jiný Bůh. On je první a bude poslední a nikdo jiný nemůže být nazýván Bohem. Prorok vzhlíží s úctou k našim prarodičům, k Abrahámovi a Sáře a je přesvědčen o vznešenosti Móšeova zákona. A on vidí tmu, která halí celý pohanský svět kolkolem, a vidí v Jisraelitech světlo, které by mohlo osvětlit všechny národy. Přeje si vroucně, aby Jisraelité obeznámili celý svět se svým učením. Je si jist, že tím prokážou velikou službu všem pohanským národům a ti, že je budou prosit, aby jim poslali mnoho učitelů, aby je důkladně poznali. Doufá, že jim budou za to vděční. Sám vysvětluje pohanům, jak jsou zpozdilí, když považují obrazy, které jim zruční malíři namalovali, anebo sochy, které jim dovední řezbáři vyřezali anebo kameníci vytesali, za bohy. Staví jim před oči velikého Boha jisraelského, který je tvůrcem a pánem celého světa.

Prorok doporučuje Jisraelitům, aby se shromáždili o sobotách, novoluních a svátcích k pobožnostem, ale upozorňuje je, aby nespatořovali v těchto pobožnostech příliš záslušnou věc, neboť jako lidé a boží tvorové mají mravní povinnosti. Musí pečovat o to, aby v jejich středu nikdo nehladověl, a nebyl bez oděvu, aby nikdo nevinný neseseděl v žaláři a aby se nikomu nedala křivda. Slibuje babylónským zajatcům, že je Bůh vysvobodí ze zajetí. Jako použil kdysi Nebukadnezara, krále babylónského, za nástroj svého hněvu, tak použije nyní Cyra, krále perského, jako nástroje své lásky a ten jim dá právo k návratu do jejich země, která pro ně truchlí a na ně nedočkavě čeká. Nemusí se nijak té daleké cesty báti, neboť Bůh jim ji zkrátí. On sníží všechny pahorky, zvýší všechny prohlubeniny a vyrovná všechny zatačky. Sjedná jim přízeň u všech králů a ti jim povolí projít jejich zeměmi, poskytnou jim pokrmy a nápoje a ošetří jejich choré. Dosáhnou snadno svého cíle a začnou ve své zemi nový život podle vůle Boží. Již si odpykali svůj trest, který je stihl za hříchy jejich otců, a Hospodin je bude milovat otcovskou láskou, neboť najde v nich opět zalíbení.

Psáno r. 1965

Tiša beav- Devátý av

Na úterý 24. 7. připadá letos Tiša beav, den, kdy si připomínáme zlé události v našich dějinách: zničení 1. i 2. Chrámu; a také– za povstání Bar Kochby- zničení velkého města Bétaru, kde zahynuly tisíce Židů. Tento den mají Židé povinnost se postit; a podobně jako o Jom kipur

dodržují se vedle zákazu jídla a pití ještě další zákazy (pohlavního styku, mazání těla krémem či olejem, nošení kožené obuvi). Při spánku v noci na 9.av bychom se měli vzdát aspoň zčásti obvyklého pohodlí. Tato omezení však nejsou sama o sobě cílem: mají pomoci probudit naše srdce, aby bylo vnímavější a

ochotnější zamyslet se pořádně nad tím, co špatného sami děláme a připraveno najít účinné cesty nápravy.

Příprava na 9.av začíná již od začátku měsíce avu, kdy bychom měli omezit všechno veselí a „příjemnosti“ běžného života. Dbáme na to zejména od poloviny dne před 9. avem, např. vynecháme procházku, neposloucháme hudbu pro zábavu. Ještě za dne musíme skončit poslední jídlo před začátkem půstu- po západu slunce už je zakázáno vše, co je zakázáno na Tiša be av.

Večer a pak znovu ráno 9. avu čte se megilat Ejcha- Pláč Jeremjášův, a také kinot – žalozpěvy. V synagoze se odstraní parochet ze svatostánku, sedí se na zemi, je minimum světel. Muži si ráno neberou talit ani tfilin. Z Tóry se čte ráno Dt 4:25-40, jako haftara Jr 8:13- 9:23, čte se smutným hlasem.

Pokud si někdo chce sám číst z Tóry, měl by číst jen to, co odpovídá rázu dne- knihu Job, proroctví Jeremjáše, ...

Při minše- odpolední bohoslužbě se čte Ex 32:11-14, 34:1-10, a haftara z Iz 55:6-56:8. Muži si již smí vzít talit i tfilin, řekne se vše z modliteb, co se vynechalo ráno.

Večer po skončení půstu se smí jíst, ale ještě do poloviny dne 10. avu by se měl člověk zdržet pití vína a jezení masa.

Půstem Tiša beav končí třítydenní období „bejn mecarim- mezi trápeními“, jež začalo půstem 17. tamuzu (letos připadl na 3.7.). Celé období, rámované oběma dny tragických událostí, dává nám prostor přemýšlet důkladně o sobě a svém konání i o tom, jak ho zlepšit. Během tohoto období platí pro (zbožné) Židy jistá omezení, např. nekonají se svatby ani hostiny a radovánky.

Po tři šabaty před Tiša be av čte se v synagoze jako haftara vždy jedno ze tří „proroctví zkázy“- Moudří ustavili po zničení 2. Chrámu, aby se četlo z proroků, kteří varovali národ před zničením 1. Chrámu. První z těchto haftarot je Jr 1:1-2:3, druhá Jr 2:4-28, 3:4, 4:1-2, třetí (Iz 1:1-27) se čte o šabatu chazon- šabat před Tiša beav. Všechny varují před následky, jež stihnou národ za hříšnost, končí však nadějí a povzbuzením. Pomáhají tak člověku zaměřit své přemýšlení od minulosti na přítomnost.

Měsíc av ale není jen dobou smutku. Den 15.avu (letos 30:7.) je označován za radostný- jak čteme v poznámkách k paraši, právě 15. avu byl odvolán zákaz provdat se mimo svůj otcovský kmen; výročí události je dnem k oslavě. V dávných dobách vycházely toho dne dívky do polí v bílém oděvu a tančily; muži si tam vybírali nevěsty.

Výklad k sidře Dvarim (Deuteronomium 5,1 – 3,22)

"Ele ha dvarim ašer diber Moše el kol Jisrael..."
"Toto jsou slova, která mluvil Mojžíš k celému Izraeli v Zajordání, ve stepní pustině naproti Súfu mezi Páranem, Tófelem, Lábanem, Chaserótem a Dí-zahabem. Cesta od Chorébu směrem k pohoří Seíru do Kádeš-barneje trvá jedenáct dní. Ve čtyřicátém roce, prvního dne jedenáctého měsíce, sdělil Mojžíš synům Izraele vše, copro ně Hospodin přikázal, když porazil emorejského krále Síchona, jenž sídlil v Chešbónu, a bášanského krále Óga, jenž sídlil v Aštarótu a v Edrei. V Zajordání v moábské zemi začal Mojžíš vysvětlovat tento zákon."

Podle těchto slov Tory Moše oslovil Klal Jisrael (společenství lidu Izraele) výše uvedenými slovy. Ještě dříve (Numeri 21,34) H-spodin pravil o Ogovi: *"Neboj se ho, neboť ti dám veškerý jeho lid a celou jeho zemi..."*

Moše díky víře v H-spodina se nemusel nebát vůbec ničeho. Ale proč tato slova? V okamžiku, kdy vyrazí proti Sichonovi (také obru), synu Oga, Tora se nezmiňuje, že by H-spodin řekl Moševi, aby se ho nebál.

Ale v momentě, kdy Moše narazí na Oga, H-spodin Mošea utěšuje slovy "neboj se ho" dávaje na

srozuměnou, že Moše může být klidný. Ale proč ty Mošeho obavy?

Raši cituje moudré Izraele, kteří vysvětlují, že příčinou Mošeho obavy z Oga bylo, že měl zvláštní výsadu pro službu, kterou učinil Avrahamovi, stovky let před touto událostí. Tora praví v Sefer Berešit (První kniha Mošeho - Geneze 14.kapitola) že když čtyři nejmocnější králové bojovali proti jiným pěti králům, byl to Og, kterému se podařilo uprchnout a ihned běžel informovat Avrahama o tom, že jeho synovec Lot byl vzat do zajetí. Jakmile se to Avraham dovídá, promptně shromáždí armádu 318 bojovníků, aby zachránil Lota. Moudří Izraele zastávají názor, že ve skutečnosti 318 představuje číselnou hodnotu jména Eleazar (alef = 1; lamed = 30; jod = 10; ajin = 70; zajin = 7; a reš = 200), jenž byl Avrahamým sluhou. Znamená to, že si Avraham vzal do bitvy Eleazara, ale především, že toto jméno (Elí - ezer) je vyznavačské jehož významem je, že můj B-h mi bude pomoci. Jako zázrakem Avraham porazil koalici králů a zachránil synovce Lota. Protože Og poskytl Avrahamovi informaci, která umožnila zachránit Lota, byl odměněn dlouhověkostí a dožil se časů Mošeho rabejnu.

Naši moudří nás též poučují, že pravou pohnutkou Ogovi "nezištné" pomoci bylo, že Avraham měl jít do bitvy a být tam zabit, zatímco on tak by získal

příležitost vzít si pramáti Sáru. Og věřil tomu, že horlivý Avraham půjde do boje zachránit synovce s takovým zápalem nehledě na nebezpečí, což by mu nakonec způsobilo smrt.

Vidíme, že bez ohledu na Ogův zlověstný záměr usmrtit Avrahama, Tora jednoznačně poukazuje na to, že činy vedoucí k milosrdenství jsou po zásluze odměněny. Og zůstal na živu po dalších 500 roků právě pro tuto zásluhu. Moše, který celou historii

dobře znal a věděl, že pro chesed (milosrdenství) které Og poskytl Avrahamovi byly stále v platnosti jeho zásluhy. Proto slova H-spodínova pronesená Mošemu "neboj se ho" měla znamenat, že v danou chvíli byla odměna za Ogovi zásluhy dovršena.

Z tohoto příběhu máme mimo jiné i poučení, že navzdory nedostatečnosti v plnění micvot (příkazů Tory) můžeme mít neočekávaný zisk.

Poznámky k aktuální sidře

Mišne Tora

Moudří nazývají knihu Devarim „mišne tora“-opakování či přehled Tóry.

Ale dostal-li Moše všechny příkazy na Sinaji nebo ve stanu setkávání v prvním roce po Exodu (Ramban), jak jsou vybrány příkazy a naučení v Dt?

Rb. Hirsch- Kniha Dt má Izrael uvést do nového způsobu života, který si musí vytvořit v Erec jisrael. Když přejdou Jordán, už nebudou vidět stále B-ží přítomnost a každodenní zázraky jako v poušti. Teď budou muset orat, sít a sklízet, ustavit soudy a správu, musí vytvořit sociální vazby a prostředky, jak se postarat o chudé a bezmocné. K tomu budou potřebovat víru a sebekázeň, aby se vyhnuli svodům a pokušení svých pohanských sousedů i falešných proroků.

Účelem knihy Dt je zdůraznit dané zákony a hodnoty a nabádat Izrael k pevnosti. Dt tedy není pouhým shrnutím předchozích 4 knih Tóry, neboť „z dvou set zákonů obsažených v Dt je více než 70 úplně nových“. Moše před smrtí opakoval a učil všem zákonům Tóry a celé historii Izraele, v knize Dt však Tóra prodlévá u těch částí jeho učení, jež jsou nejdůležitější pro nový život národa v jeho určené zemi.

Kniha Dt je významná i jinak. Talmudický učenec Abaje řekl, objasňuje rozdíl mezi kletbami v Lv 26 a Dt 28: „Ty (první) řekl Svätý, budiž požehnán, tyto druhé Moše.“ (Megila 31b). Maharal to obšírně vysvětluje, Gaon z Vilny to formuloval stručně: „První čtyři knihy říkal přímo Svätý, budiž požehnán skrze ústa Mošeho. Knihu Dt slyšel Izrael tak, jak slyšel slova proroků, kteří přišli po Mošem- Svätý, budiž požehnán promluvil jeden den k proroku, ten potom šel a sděloval to lidem, tj. ve chvíli, kdy prorok mluvil k lidem, už k němu B-h nepromlouval. Tak je to i s knihou Dt.“ (citováno z Ohel Jakov 1:1)

V této knize je tedy mluvčím Moše, v tom smyslu, že Moše volí slova a vyjadřuje příkazy tak, jak jim porozuměl. To naznačuje i obrat „B-h mi řekl“ (1:42, 2:9, 3:2), zatímco v předchozích čtyřech knihách se opakovalo vždy „B-h mluvil k Mošemu, řka“.

Onkelos čte obrat „mišne tora“ jako „patšegen orajta-opis Tóry“, ve významu „vysvětlení, objasnění Tóry“. V tomto smyslu kniha začíná jako ústní Zákon, předaný Mošemu; později, když B-h přikázal Mošemu zapsat slova Tóry, se stala součástí psané Tóry. Zejména z toho důvodu je Moše nazýván rabenu- náš učitel, neboť nebyl pouhým prostředníkem, skrze něhož se dostávala B-ží slova k Izraeli, ale také je vysvětloval.

Celou knihu Dt sdělil Moše během posledních asi pěti týdnů svého života, byl to jeho odkaz milovanému národu.

Aby lidi přesvědčil, že nesmí podlehnout pokušení cizích vlivů či svodům Kenaanu, začíná Moše připomenutím dlouhé řady hříchů a reptání, jež poznamenaly oněch 40 let po Exodu: jestliže oni a jejich otcové hřešili, i když byli obklopeni zázraky, o to větší nebezpečí nastane, když budou bez stálé připomínky B-ží přítomnosti. Aby ale Moše své posluchače neuvedl do rozpaků, neuváděl hříchy přímo, jen zaobaleně a náznakem.

„**ele hadevarim** - toto jsou slova“

Raši- Dvarim= Mošeho napomínání

Ramban- Jiný výklad: Devarim= příkazy a nabádání od kpt. 5 až do 26:19.

„**el-kol-jisrael** - k celému Izraeli“

Raši- Shromáždil celý Izrael, neboť kdyby mluvil jen části národa, nepřítomní by pak mohli říci „kdybychom tak byli, dokázali bychom, že se mýlí“.

„**bamidbar...kadeš-barnea**“

Raši, Onkelos a další- Místní názvy ve v.1-2 jsou klíčová slova hříchů Izraele.

Ramban- Kdyby tomu tak bylo, Tóra by dávala „více významu a mezníků než ten, kdo prodává pole.“

„**bamidbar**“

Krátce po odchodu z Egypta si v poušti Sín lidé stěžovali, že jsou vedeni do pouště, aby tam zahynuli hladem (Ex 16:1-3).

„**baarava**“

Raši- Název roviny, kde midjanské ženy svedly mnoho Židů (Nu:25:1-9)

„**mol suf** - naproti Rákosovému moři“

Když byli Židé sevřeni mezi egyptským vojskem a mořem, stěžovali si: „Což v Egyptě nebyly žádné hroby?“ (Ex 14:11) a když prošli rozděleným mořem, stěžovali si, že Egypťané pravděpodobně již jsou na druhé straně.

„**bejn paran**“

Zvědové byli vysláni z pouště Páran. (Nu 13:14)
„uvejn tofel velavan“

Raši cituje rb.Jochanana „prošli jsme celé Písmo, ale nenašli jsme žádné místo, nazvané Tofel či Laban“. Obě slova odkazují ke stížnosti na manu (NU 10:12, 11:6): tofel možno chápat jako „tiflut“-pomluva, nactiutrhaní, „lavan“- bílá, tj. barva many (Ex 16:34)

„vachacerot“

Ke Korachově vzpouře došlo v Chacerot nebo blízko něj. Zde byla potrestána Mirjam za svá slova o Mošem (Nu 12:1-16), ale národ to neodradilo od pomlouvání B-ha.

„vedi zahav“

Doslova „hojnost zlata“. Když Izraelité vyšli z Egypta, B-ží laskavostí měli hojnost zlata, avšak využili je k utvoření zlatého telete.

„achad asar jom mechorev - jedenáct dní od...“

Ramban- Hora Sinaj byla v oblasti, zvané Chorev.

B-h jim řekl, že nastal čas vstoupit do Erec jisrael a poučil je, že se mají dát cestou kolem hory Seir. Do Kadeš-barnea by normálně došli za 11 dní, ale B-h chtěl, aby vstoupili do země brzy a tak tam zázrakem došli za 3 dny- to byl více než dostatečný důkaz, že je vede B-h; přesto lidé volali po vyslání zvědů, aby měli jistotu. A pak uvěřili jejich pomlouvačným slovům o zemi.

Moše začal své závěrečné učení ve 40.roce po Exodu, tj. v jeho jedenáctém měsíci, počítáno od nisanu. Moudří udávají jako den Mošeho smrti 7.adar (Kidušin 38a, Sifre). Podle toho by předával učení této knihy asi 5 týdnů.

„acharej hakoto - když porazil“

Viz Nu 20:22-29, 21:21- 35.

Raši- Vítězství vyděsilo emorejské krále a pro Mošeho bylo pak snadnější dobýt jejich území; a nikdo nemohl říci „jakým právem nás kárá, což nás dovedl do země, jak slíbil?“

B'chor Shor- Dobytí dokázalo Židům, že se nemusí Kenaanců bát, jak tomu bylo po návratu zvědů.

„beer et- hatora hazot - vysvětloval tento zákon“

Mizrachi- To je jasný odkaz k příkazům, začínajícím v kpt. 5.

Raši- Vysvětluje Tóru v mnoha jazycích, je to symbol budoucnosti- kdekoliv se Židé octnou, vždy budou studovat Tóru, v jazyce kterékoliv země, v níž budou v exilu.

Sforno- Než Moše přešel k vlastním zákonům Tóry, zabýval se událostmi, jež způsobily, že sám byl vyloučen ze vstupu do země. Chtěl tím říci, že v budoucnu s nimi nebude, proto je musí učit a napomínat, dokud je naživu, aby byl národ připraven na budoucí život bez něho.

Ramban- Chce, aby lidé pochopili, jak důležité je věnovat pozornost jeho slovům a aby nespolehali, že jim úspěch zaručí jejich vlastní spravedlivost. Moše začíná pokáráním za hříchy, jež jim přivodily nesnáze a stále nejsou odpuštěny (aspoň ne úplně),

zejména hřích zvědů, kvůli němuž putovali 40 let pouští, i hřích udeření do skály, který připravil o vstup do země jeho, Mošeho. Poté Moše zopakoval Desatero, naučil je Šma, varoval je před modlářstvím a nabádal je, aby si uvědomili, kolik dobrodiní jim přinese zachování příkazů Tóry.

Do země

Když byli téměř rok u hory Sinaj, přikázal B-h, aby se vydali na cestu do slíbené země.

Jsou tu zmíněna území Amonu, Moabu, Seiru- území daleko na severu, až u Eufratu, žádné z nich však není uvnitř hranic, vymezených v Nu 34:12. Tato území byla Avrahamovi slíbena (Gn 15:18-19) a stala by se součástí Erec jisrael, kdyby Židé šli přímo do země, jak jim to B-h přikázal. Oni však zhřešili v události se zvědy a tato část slibu jim zůstala odepřena; zmíněná území se stanou součástí Erec jisrael až s příchodem mesiáše.

„rav-lachem ševet -dosti dlouho jste pobýli“

Raši- V doslovném významu říká B-h, že po roce u Sinaje nastal čas vstoupit do země. Podle midraše rav=hojnost, tj. pobyt u Sinaje vám přinesl hojnost prospěchu a odměn- Tóru, svatyni, starší, vůdce.

„kol-šechenav - všichni sousedé“

Raši- Tj. Amon, Moab, Seir

„bearava“

Raši- Tj. v lesnaté rovině, pravděpodobně na východním břehu Jordánu, sousedící s Mrtvým mořem, jež je známo jako Pusté moře (4:49). Podle Sifre je to pláň Zoar.

„hanahar hagadol - velká řeka“

Raši- Eufrat. Je tak nazývána proto, že tvoří hranici země, i když jsou řeky větší než Eufrat. Podle přísloví „králův služebník je (v účtě) jako král; připoj se k urozenému a lidé se ti budou klanět“.

„bou urešu - jděte a obsaďte“

Raši- Vše, co se po vás chce, je, abyste šli. Nikdo se neodváží postavit se vám na odpor, země bude vaše bez boje.- Tak by to bylo, kdyby nedošlo k události se zvědy.

Soudcové

Verše 9-18 jakoby odbočovaly od tématu vstupu do země.

Abarbanel- Moše chtěl zdůraznit, že Izrael je tak blízko vstupu do země, že je nutno zřídit právní systém, jenž bude nezbytný, když už nebudou soustředěni v jediném táboře, nýbrž rozptýleni po celé zemi, na svých přidělených územích.

Raši cituje Sifre- Tyto verše jsou Mošeho pokáráním, neboť lidé vyžadovali, aby je učil Moše, ne prostředníci.

Tóra opakuje zákony i líčení a přidává podrobnosti, jež nevedla poprvé; naopak neuvádí fakta, jež prve uvedla- např. zde není zmíněn Jitro, kdežto Mošeho výroky jsou tu zapsány podrobněji než předtím.

„lemor“

Raši- Moše opakuje to, co mu řekl B-h, tj. B-h mu přikázal učinit následující prohlášení.

„lo uchal levadi - nemohu...sám“

Raši- Moše, jenž vykonal všechny zázraky Exodu i po něm, není schopen soudit Izrael?

Chce tím říci, že B-h pozvedl Izrael k takové velikosti, že soudce, jehož chyba způsobí neomluvitelnou škodu, zemře. To je odpovědnost, kterou ani Moše nemohl nést sám.

„**kechochvej hašamajim** - jako hvězd na nebi“

Raši- V té době byla židovská populace téměř tak velká.

Ibn Ezra- Je to řečnický obrat, není míněno doslovně.

„**tarchachem** - vaše těžkosti“

Raši čte jako „spory“. Obtížné bylo zejména soudní řízení; když jedna strana viděla, že odpůrce získává vrch, sáhla k průtahům, prohlašovala, že má další svědky či důkazy, nebo že využije práva povolání jiného soudce.

Ramban, Ibn Ezra- čtou jako „obtížnost“: Moše byl pověřen obtížným úkolem vyučovat zákonům i jejich hlubším významům a souvislostem.

„**umasaachem** - vaše břemena“

Raši- Byli skeptičtí a podezíraví vůči svým vůdcům, zpochybňovali motiv u všeho, co Moše vykonal.

Ramban- Jiný výklad: Moše mluví o své povinnosti modlit se za ně.

„**viduim lešivtejhem** - známí vašim kmenům“

Raši- Kmeny, v nichž tito soudcové vyrůstali a žili, je mohly znát lépe než Moše; noví vůdcové mohli být jen tehdy úspěšní, když měli vážnost kmene, v němž se měli stát soudci. Moše zřejmě nemohl najít osoby vyhovující podmínkám, jež stanovil Jitro (Ex 18:21)

Proč bylo zapotřebí tolik soudců- 131 na tisíc lidí?

Gaon z Vilny- Byly čtyři kategorie a každá měla svou specifickou funkci: vůdcové tisíce veleli tisícům vojáků, vůdci stovky byli soudcové, vůdcové padesáti vyučovali Tóře a vůdci desítky vykonávali povinnosti policie,

Raši- byli pověřováni vykonáním rozsudku smrti,

Ramban- sřežili ulice a tržiště, přiváděli provinilce před soud.

„**šamo** - vyslechněte“

Moše poučuje soudce, aby vyslechl obě strany sporu a mohli tak porozumět jejich nárokům, a aby se neukvapovali s rozsudkem.

„**gero**- jeho odpůrce“

Tak čte Raši.

Rb.Saadja čte „cizí usedlík v zemi“= ger tošav, tj. soudci jsou povinni jednat s ním stejně jako s Židy.

„**lo-takiru famim** - nebuďte straničtí“

(Doslova „nezkoumejte tvář“), tj. soudce má rozhodovat o sporné věci, nikoliv o osobě. Moudří (Sanhedrin 7b) to vztahují také na jmenování soudce: rozhodující mají být pouze jeho znalosti a způsobilost, nic jiného.

Raši- Verš dále prikazuje soudcům, že mají jednat stejně „s velkým i malým“, tj. s bohatými i

chudými, vysoce postavenými či vlivnými i níže stojícími a bez vlivu.

„**lo taguru** - nebudete se třást“

Gur Arje, Taz- Soudci nejen se nesmí bát rozhodnout ve prospěch ne-vlivné strany, ale nesmí se ani vzdát případu. Musí si uvědomovat, že jsou prostředníky B-žího práva a jejich mysl nesmí ovlivnit nic než bázeň před B-hem.

Ramban- Soudce, který se zpronevěří úkolu, hřeší proti B-hu, neboť „soud je věcí B-ha“.

Sifre- Soudce by měl vynést soud, i když mu některá ze stran vyhrožuje tělesným násilím či finanční škodou- jako by zákony Tóry mohly být pokřiveny či ignorovány kvůli osobním ohledům! To by byl závažný hřích, hraničící se znesvěcením B-žího jména.

Zvědové

Moše se znovu vrací k vyslání zvědů, jež mělo tak nešťastný dopad na Izrael (Nu 13-14).

Raši- Poušť je tu popsána jako velká a hrozná, protože Izraelité viděli velké a děsivé hady a štíry

Sifre- Nebyli v nebezpečí, protože oblakový sloup zabil všechny obtížné živočichy na cestě; když lidé viděli mršiny, pokrývající poušť, pochopili, jak dokonale je B-h ochraňuje.

„**kulchem**- vy všichni“

Raši- Moudří toto slovo chápou jako klíčové pro tragický důsledek mise. Lidé se hnali k Mošemu divoce, bez úcty, mladí před staršími, starší před vůdci, zcela jinak než v 5: 20, kde celý národ přišel s požadavkem ve slušnosti a důstojně.

Sforno- Jiný výklad: Tak důležitý návrh měli předložit vůdci, ne zdivočelý dav.

Raši- Požadavek vyslat zvědy nevycházel z nedostatku víry, ale z pochopitelné touhy po informacích, potřebných k naplánování vojenské strategie- trasa, která města nejdřív dobýt atd.

„**vajitav beejnaj** dobré v mých očích“

Raši- Ale ne v B-žích . Jestliže Moše s návrhem souhlasil, proč za něj káral národ? Moše věděl, že když jim B-h řekl, že obsadí zemi bez odporu, není třeba vysílat zvědy, ale věděl také, že lidé ho svým návrhem testují, jak bude reagovat. Jestliže projeví tolik víry ve vítězství, že nebude nic namítat proti vyslání zvědů, jistě- domníval se- lidé uznají, že je to zbytečné.

„**nachal eškol**- údolí Eškol“

Raši- Název je od hroznu-eškol, který odtud přinesli zvědové (Nu 13:23-24)

Jiný výklad: Údolí bylo pojmenováno po Avrahamově příteli Eškolovi; pokud je tomu tak, nacházelo se pravděpodobně blízko Chevronu, kde bydleli. (Bamidbar Raba 16:14, Tanchuma, Šelach)

„**tova haarec** - země je dobrá“

Raši- To řekli jen Kaleb a Jehošua, ostatní zvědové překryli chválu spoustou výhrad.

Ramban- I když Jehošua a Kaleb byli v menšině, Moše káral národ, že jim nevěří. B-h je přece ujistil, není tedy důvodu k obavám. I zvědové se shodovali v tom, že země je bohatá a úrodná, jejich stížnosti na sílu obyvatel by byly pomínutelné, kdyby měl lid dostatečnou víru v B-ha.

Sforno- Odmítnutím vstupu do země se odhalil pravý důvod vyslání zvědů: lidé neměli důvěru v B-ha a vyslali zvědy nikoliv kvůli zvolení vhodné strategie, ale aby se rozhodli, zda poslechnou B-ží příkaz.

„**besinat hašem otanu** - Hospodin nás nenávidí“

Raši- Slova jsou dokladem, že ten, kdo má zlou vůli, automaticky předpokládá o druhém to samé: lidé neměli náležitou lásku k B-hu, tedy se domnívali, že B-h je nenávidí a prohlásili, že Exodus je toho důkazem, neboť kdyby je B-h opravdu miloval, dal by jim úrodnou nilskou deltu a vyhnal by Egyptány do pouště ke Kenaanu.

„**kol divrejchem** - zvuk vašich slov“

Haamek Davar- B-h slyšel nejen to, co řekli, ale i jak příkře to řekli.

„**zulati kalev** - kromě Kaleba“

Ramban- a Jehošui, jehož Moše zmiňuje ve v.39.

„**ašer darach-bach** - po níž kráčel“

Tj. Chevron (viz Nu 13:22)

Mošeho trest

Moše jakoby naznačuje, že i on byl potrestán za událost se zvědy. To však nebyl důvod- nesměl vstoupit do země kvůli udeření do skály (Nu 20:1-13), jež se stalo až 38 let po vyslání zvědů. Moše zde zmiňuje svůj trest proto, aby spojil svůj osud s osudem ostatních, byť jeho hřích byl jiný než jejich. Když říká „kvůli vám“, chce tím říci, že jeho hřích byl vyvolán hněvivým reptáním lidu na nedostatek vody.

Jiný výklad: Moše chce říci, že jeho hřichem bylo to, že nezpůsobil, aby bylo posvěceno B-ží jméno mezi lidem.

Abarbanel- Moše měl částečně vinu na hříchu zvědů a tím i na důsledcích, protože- v touze přesvědčit národ, aby neprodleně vstoupil do země- požádal zvědy, aby si všímali síly Kenaanců. Dal jim tak možnost projevit svůj strach; měl je požádat jen o zkoumání úrodnosti země. Jeho úmysl zajisté nebyl hřichem a nemohl být za něj potrestán, ale když pak pochybil a udeřil do skály, byl potrestán za obojí.

„**penu lachem** - obraťte se“

Před hříchem šli na východ, kolem země Esavových potomků, odkud se měli obrátit k severu, aby mohli vstoupit do země. Nyní jim B-h přikázal, aby se otočili k západu, zpět k Rákosovému moři.

„**kaašer faasejna hadvorim** - jako vosy“

Ibn Ezra- Emorejci byli jako vosy, vztekly dorážející na toho, kdo napadl jejich hnízdo.

Raši- Moše přimísil do svých výtek útěchu: tak jako včela, která zemře, když dá žihadlo, zemřou Emorejci po porážce Židů.

B'chor Shor- Židé trpěli jen tak, jak trpí ten, koho bodne vosa- bolí ho to, ale není smrtelně zasažen.

„**vativku** - plakali jste“

Ramban- Moše chválí Izrael, že uznali svůj hřích a litovali ho; ani tím však nemohl být hřích

odpuštěn, neboť B-h přísahal, že je potrestá (Nu 14:21-23)

Moudří (Roš hašana 18a) učí, že výnos stvrzený přísahou nemůže být zrušen.

„**kajamim ašer ješavtem** - tolik dní jako...“

Raši- Národ pobýval v Kadeši celkem 19 let- „tolik dní, kolik“ pobývali na všech ostatních místech v poušti dohromady.

Siftej Chachamim- I když pobyt v poušti měl za trest trvat 40 let,

náš verš počítá od doby B-žího rozhodnutí ve druhém roce; a čtyřicátý rok nebyl celý, trest tedy trval 38 let.

Dále pokračuje shrnutí jejich pouti od hříchu zvědů až do doby, kdy byla další generace připravena vstoupit do země. Po 38 letech tedy byl národ opět na hranicích Seiru, nyní však jim B-h zakázal jakkoli dotírat na zemi, takže když jim král Edomu/ Seiru nedovolil průchod zemí, obešli ji.

„**cafona** - na sever“

K východnímu břehu Jordánu, odkud je Jehošua zavedl do země.

Moše řekl Židům, že seirští potomci Esava se jich budou bát- to bylo důležité ujištění, když měli zemi dobýt a bojovat s kenaanskými městskými státy- ale že B-h jim zakazuje dráždit potomky Esava.

„**ki hašem elohejcha berachecha** - Hospodin...ti požeňal“

Raši- Tj. nebuď nevděčný a když ti B-h zakázal vstoupit do Seiru, jedné tak, aby sis udržel hojnost požeňání, jimiž tě B-h obdařil.

Verš vyvolává dojem, jakoby mezi Izraelem a Esavem vládla mír a židovský návrh byl přijat. V Nu se však říká, že král Edomu (jiné jméno pro Seir) vytáhl proti Izraeli s vojskem a donutil jej stáhnout se.

Rašbam- Edom a Seir jsou dvě různé větve Esavova potomstva: Edomci byli agresivní, jak popisuje Nu, Seir souhlasil s Mošeho návrhem.

Neznámý žák Rašbama v poznámce na okraji: Edom a Seir jsou totožné; král byl připraven bránit své hranice, ale dovolil Židům nakoupit v jeho zemi zásoby.

„**miderech haarava** - starnou cesty...“

Arava je údolí, sahající od konce Kineretu k zálivu Aqaba; cesta zřejmě vedla údolím. Když Židé nedostali svolení projít údolím do Erec jisrael, obrátili se k severu a putovali podél hranic Moabu.

Moab

Moabci pocházeli z Avrahama synovce Lota. Verš nás učí, jak důležitá je vděčnost a zdrženlivost. V době, kdy Avraham a Lot cestovali spolu do Egypta, kde Avraham vydával Sárú za svou sestru (Gn 12:10-20), Lot neprozradil pravdu. Za to B-h odměnil jeho potomky podílem země, slíbené Avrahamovi a v našem verši B-h zakazuje Židům vyprovokovat válku s Moabem.

Raši- Obě Lotovy dcery, jež otěhotněly od svého otce, měly syny (Gn 19:31-38): jedna ho pojmenovala nepokrytě Moab- od otce, druhá cudněji Ben-ami- syn mého lidu, což bylo změněno na Amon. B-h zakázal Izraeli vyvolat válku s Moabem, ale nezakázal mu

obtěžovat jej jinak; pokud jde o Amon, B-h zakázal ho vůbec nějak obtěžovat.

„haemim...refaim“

Raši- Země byla kdysi obývána rodem obrů, Emim; národ byl také nazýván Refaim, což byl jiný rod obrů. Ježto země Refaim byla dána Židům, mohlo by se zdát, že do tohoto daru je zahrnuta i země Emim. Proto Tóra jasně říká, že Emim byl jiný rod a jejich bývalé území je dědictvím Lotových potomků, Moabců.

„uvseir“

Raši- Tento verš stanovuje, že Židé nemají žádný nárok na Seir, protože jej původně obývali Horité, kteří nejsou uvedeni mezi národy, jejichž území bylo slíbeno Avrahamovi.

„kaašer asa jisrael - jak učinil Izrael“

Výrok je v minulém čase, protože Moše jej pronesl po dobytí Sichonu a Ogu, když Izrael začal obsazovat své dědictví. (Chizkuni, Ralbag)

„veata kumu veivru et-nachal zared - teď vzhůru...“

Sforno- Izrael nemohl projít územím Seiru a Moabu, dostal příkaz přejít potok Zered, aby se dostal k hranici. Lokalizace potoka není známa, jde pravděpodobně o jedno z wadí východně od Mrtvého moře.

„vegam jad- hašem hajita bam - Hospodinova ruka...“

Ralbag- Příslušníci generace odsouzené zemřít v poušti prožili většinou plnou délku života, než zemřeli, avšak ke konci čtyřicetiletého období bylo mnoho z nich stále ještě dost mladých- ti, jimž bylo v době zvědů 20 let, měli nyní pouhých 38 let. B-h způsobil, že tito přeživší zemřeli předčasně, aby se již neodkládal vstup dalšího pokolení do země.

B-h přikazuje Izraeli jít k zemi

Moudří si všímají dvou věcí: verš 17 říká, že B-h mluvil k Mošemu a verš 16 říká, že poslední z generace zemřeli. Od hříchu zvědů Tóra neužila slovo vajdaber, označující přímou komunikaci Mošeho s B-hem. Moudří vysvětlují, že celých 38 let neměl Izrael B-ží přízeň a B-h nemluvil k Mošemu s plnou láskou, protože šechína spočívala na Mošem jen kvůli Izraeli a jen když si to Izrael zasloužil (Raši, Mechilta, Ex 12:1). V této době mohl Moše komunikovat s B-hem jen na nižší úrovni, např. přes urim a tumim kohena gadol (Rašbam, Bava Batra 121b) nebo viděním ve snu (Raši, Taanit 30b).

„mul bnej amon - proti synům Amonu“

Izrael jde nyní k severu, k místu, kde přejde Jordán. Přímo na sever od Moabu bylo emorejské království Sichona (Nu 21:24), Amon byl severně od Sichona. Příkaz neobtěžovat Amon se tedy týkal dobytí Sichonu, aniž se napadne Amon.

„vehaavim“

Raši- Avijci byli pelištejský (filištínský) kmen, zmíněný v Joz 13:3. Avraham uzavřel smlouvu přátelství s pelištejským králem Avimelechem (Gn 21:22-23). Izrael nezabral území Pelištejců, ale

ježto B-h chtěl, aby Židé měli území Avijců, jeho prozřetelnost způsobila, že Kaftorci vyhnali Avijce, takže ti ztratili právo na území.

„natati vejadcha - do rukou jsem ti vydal“

Ramban- B-h způsobil, že Sichon odmítl Mošeho nabídky; jeho porážka zastrašila kenaanské národy, takže nebyly schopny klást odpor, ale B-h učinil, že raději bojovaly na smrt, než by se vzdaly.

„tachat kol-hašamajim - pod celým nebem“

Raši- Strach zachvátil i vzdálené národy, jež by se normálně ani nedověděly o válce se Sichonem. Moudří vysvětlují, že při bitvě se Sichonem se zázrakem zastavilo slunce na obloze, tak, jak o to Jehošua prosil; tím se pověst Izraele rozšířila do daleka.

„mimidbar kedemot“

Tato pouště byla východně od Sichonova království.

Raši- Homiletický výklad: slovo kedemot může znamenat „dřívější doby“- narážka na Tóru, která existovala dřív, než byl svět stvořen. Než B-h dal Tóru Izraeli, nabídl ji ostatním národům, aby zabránil jejich zášti. Moše se nyní podle tohoto příkladu snaží o mír.

„evra vearcecha - nech mě projít“

Ramban- Kdyby Sichon souhlasil, nedošlo by k válce a Sichonovo království by zůstalo nezávislé, i když bylo částí emorejského území, slíbeného Avrahamovi. Moše by raději odložil dobytí Sichonu do budoucna, aby měl všechny Židy usazené ve vlastní Erec jisrael, vskutku „oplývající mlékem a medem“, kde by byli blíže jeden druhému.

„kaašer asu-li bnej esav - jak udělaly děti Esava“

Ve skutečnosti edomský král odmítl povolit průchod zemí a chystal se k boji (Nu 20:18).

Raši- Moše chtěl říci, že Edom souhlasil s tím, že prodá Židům jídlo a pití,

Ibn Ezra- nebo jim dovolil použít některých cest, aby obešli Seir.

„vehamoavim“

Ibn Ezra vykládá Rašiho- Mohlo by to znamenat, že Moabci byli ochotni prodat Židům, co žádali, ale Tóra odsuzuje Moabce za jejich nevděčnost: nenabídli jídlo a pití dětem Avrahama, který toho tolik udělal pro jejich praotce Lota.

Ramabm, Hilchot Tšuva 6:3- B-h odňal Sichonovi svobodu volby, tak jako ji kdysi odňal faraonovi: špatní lidé někdy nakupí tolik hříchů, že ztratí právo obrátit se.

První dobytí

Ramban- Sichonův národ byli Emorejci, na něž se vztahoval příkaz, že odmítnou-li mír, nikdo z nich nesmí být ponechán naživu.

„hagilad“

Gilad, tj. hornatá oblast na východ od Jordánu, ohraničená na severu Jarmukem a na jihu horami jižně od Jaboku.

Dobytí Ogu

Moše připomíná dobytí východního břehu ordánu (Nu 21:33-35)

„vanefen vanaal - obrátili jsme se a stoupali...“

Raši- tj. k severu. Tóra neříká, proč bylo nutné odbočit na sever, když dobyli Sichon a stáli na břehu Jordánu.

Ramban- Og si to mohl vyložit jako přípravu na invazi. Moše mu ani nenabídl mír. Zdá se, že když se Og dověděl o osudu Sichonu, zburcoval vojsko a táhl proti Izraeli, takže Moše byl nucen útok odrazit.

Raši- Tóra popisuje pochod jako „stoupání“, neboť krajina byla kopcovitá a hornatá. Bašan je ohraničen na západě Jordánem, na severu libanonskými horami a Chermonem, na jihu Jarmukem a na východě pouští.

„**kol-chevel argov** - celý kraj Argob“

Raši vykládá Onkela- oblast králova paláce a hlavní město

„**bazonu** - vyloupili jsme“

Raši- Sloveso je napsáno jen s jedním zajin místo obvyklých dvou; Moudří z toho vyvozují zvláštní charakter lupu- podle tohoto pravopisu může totiž slovo znamenat „pohrdli jsme“, od slova bazapohrdnout, zostudit, tj. Židé byli tak přesyceni kořistí, kterou měli z války se Sichonem, že

pohrdli oděvy a zvířaty z království Og a vzali si jen zlato a stříbro.

„**nišar mijeter harefaim** - zůstal ze zbytku...“

Raši- Když Amrafel a jeho spojenci táhli na Refaim a Ašerot-karnaim (Gn 14:5), Og byl jediným z obrů, který vyvázl.

Ramban- Jiný výklad: Když Amon porazil Refaim (2:20-21), byl Og jediný, kdo přežil. Podle Targum Jonatan byl Og jedním z dávných obrů (Gn 6:1-4) a jediný z nich přežil potopu.

„**eres barzel** - železné lože“

Ramban- Og byl tak veliký a těžký, že obyčejné dřevěné lůžko nevydrželo jeho váhu.

Rašbam- Jiný výklad: Slovo lze také číst „kolébka“- už jako dítě byl Og tak mohutný, že zlámal každou dřevěnou kolébku. Když Amonité dobyli Refaim, Og uprchl a vítězové vystavili jeho lůžko jako symbol svého hrdinství.

„**vehaarava**“

Tj. úzká rovina mezi Jordánem a vysočinou na východě, jež se jinde nazývá arava moábská. Jam haarava- moře Arava, je jiný název pro Mrtvé moře, které bylo podél Aravy

Abraham Joshua Heschel

Šabat

Část druhá Lesk prostoru

Alegorická interpretace pravěkého sporu: Časokolo roku 130. Místo- Palestina pod vládou Římanů. Přítomni- tři vůdčí učenci a jeden odpadlík:

Rabi Jehuda ben Ilaj, rabi Jose a rabi Šimon ben Jochaj seděli a s nimi muž jménem Juda ben Gerim. Rabi Juda zahájil rozpravu a řekl: „Jak krásná jsou díla tohoto národa (Římanů)! Vystavěli silnice a tržiště, postavili mosty a založili lázně.“

Rabi Jose mlčel. Odpověděl rabi Šimon ben Jochaj: „Všechno, co udělali, dělali pro sebe. Silnice a trhy budovali pro rozkoš nevěstek. Postavili mosty, aby mohli vybírat clo. Zřídili lázně, aby oblažovali svá těla.“

Juda ben Gerim šel domů a pověděl svým rodičům všechno, co slyšel. Pověst se šířila, až došla ke sluchu vlády a ta rozhodla: Juda, který nás chválil, bude pochválen. Jose, který mlčel, půjde do vyhnanství. Šimon, který naše díla haněl, ať je popraven.

Když to slyšel rabi Šimon, vzal svého syna rabi Eleazara a odebral se s ním do učebny. Jeho manželka jim tam tajně každý den nosila chleba a džbán vody. Když rabi Šimon zjistil, že ji sledují a chtějí uvěznit, řekl svému synovi: „Nemůžeme se spolehnout na mlčenlivost ženy, neboť ji mohou snadno přemluvit, nebo znásilnit, až vyrazí náš úkryt.“

Odešli spolu na venkov a ukryli se v jeskyni. Nikdo nevěděl, co se s nimi stalo. Tu se stal div: před jeskyní vyrostl strom- svatojánský chléb a ze země vytryskla voda. Tak měli dost jídla i pití. Odložili své oděvy a zahrabali se až po krk do písku. Když nadešla chvíle modlitby, oblékli si šaty a modlili se. Pak opět šaty odložili a zahrabali se do písku. Takto strávili v jeskyni plných 12 let.

Po oněch 12 letech přišel prorok Eliáš, zastavil se ve vchodu jeskyně a křikl: „Kdo zvěstuje synu Jochajovu, že císař je mrtev a jeho dekret přestal platit?“ Když to uslyšeli, vyšli z jeskyně a spatřivše lidi, kteří obdělávali pole a seli, zvolali: „Tito lidé zanedbávají věčný život a zaměstnávají se dočasnými věcmi!“ Viděli to všude kolem sebe a měli oči plné rozhorlení. Vtom k nim dolehl hlas z nebes: „Což jste vyšli proto, abyste Můj svět zničili? Vraťte se zpět do jeskyně!“ Vrátili se tedy zpět a zůstali tam další rok, neboť, jak řekli, trest bezbožníka trvá (v podsvětí) jen 12 měsíců.

Po uplynutí dvanácti měsíců uslyšeli hlas z nebes: „Vyjděte ven z jeskyně!“ Vyšli a zatímco rabi Eleazar naříkal, rabi Šimon blahověl. Rabi Šimon řekl: „Můj synu, jestli přežijeme jen my dva, abychom studovali Toru, je to pro svět dostačující.“ Jeskyni opustili v šabatový večer. Po vyjití potkali starého muže, který nesl dvě kytice z myrty, rostliny, jejíž vůně připomínala vůni ráje.

„K čemu máš ty kytice?“, ptali se ho. „K oslavě šabatu“, odpověděl stařec.

Rabi Šimon řekl svému synu: „Hle, jak jsou vzácná Boží příkázání Izraeli...“ A v té chvíli oba našli mír v duši. (Šabat 33b anglický překlad z knihy Maaseh, přel. Moses Gaster, Jewish Publication Society, Philadelphia 1934 str. 25n)

Příběh symbolicky popisuje, jak rabi Šimon ben Jochaj a jeho syn dospěli od zahořklosti a zklamání k smíření se světem. Mnozí historikové zdůrazňují, že oba muži nebyli vedeni pouhým nacionálním odporem k moci, která nad židovským národem zvítězila a pak jej pronásledovala. Z příběhu je od začátku zřejmé, že nejde jen o římskou nadvládu, ale o celou římskou civilizaci, (B.J.H.Weiss Zur Geschichte der jüdischen Tradition Hebr. II, str. 143.) Po dvanácti letech v jeskyni se problém ještě rozšířil- nešlo jen o určitou civilizaci, nýbrž o celou civilizaci, o smysl života celého světa.

Řím byl svého času vrcholem určitého prostoru. Byl pánem světa. Všechny země Středomoří mu ležely u nohou, jeho obchod mířil za hranice impéria až do Skandinávie na severu a do Číny na Východě. Jeho civilizace dosáhla vysoké úrovně zejména dokonalou technikou, ve všech provinciích byly patrné známky neobvyklého pokroku ve správě, technice, architektuře. Veřejné stavby, vybudované v mnoha městech- fóra, divadla, amfiteátry, veřejné lázně, akvadukty a mosty- byly opravdovým divem architektury a uskutečnily se díky římské nadvládě.

Řím samotný trůnil ve své nádheře jako město, „na něž obraceli zrak lidé i bohové.“ Ještě dlouho po této epoše nás ujišťuje básník, že „nebesa nemohou ukázat nic krásnějšího, žádné oko nemohlo spatřit nic nádhernějšího, žádné srdce neobsáhne jeho nádheru a žádný jazyk nemůže docenit jeho hodnotu.“ Koloseum ve své všemocné důležitosti, pantheon se svou mohutnou kopulí a zvlášť Trajanovo forum, jež nemá sobě rovna ve své mohutnosti a „jemuž se obdivují sami bohové“ – vše jakoby říkalo, že impérium možno srovnat jen s věčností. Antický člověk byl veden k tomu, aby si myslel, že památné stavby zůstanou navěky. (Srv. např. nápis na hrobě Midasově, Diogena Laertia, Lives of Eminent Philosophers ed. Loeb. I, str 99n): „Jsem kovová panna a odpočívám na Midasově hrobě. Vody budou téci tak dlouho a stromy budou růsti a slunce bude vycházet a zapadat a svítit měsíc, řeky potečou a moře bude omývat pobřeží, a já budu odpočívát na tomto oplakávaném hrobě, takže kolemjdoucí řeknou - zde je pochován Midas.“

Podobný pohled je naznačen v Joz. 4,7. Právem tedy dávali Římu přívlastek „věčné město“. (Označení „urbs aeterna“ se nachází u Tibulla a v Ovidiově Hostině 3,78 a právě tak často v úředních vyhláškách, viz Thesaurus Linguae Latinae I,1141) Jerusalem nebyl nikdy zván „ir olam“. V helénské

době bylo přídavné jméno „věčný“ vyhrazeno jedině pro Boha: ribon ha olamim, theos kyrios, basileus aionios. (W.Boussets Náboženství židovství. Tubingen 1936, str.311, Výraz „am olam“ můžeme najít u Iz.44,7; Ez.36,20 a u Jr. 17,25. Výraz pro hřbitov „bejt olam“ - Kaz.12,5,7 je stará orientální formule).

Stát byl uctíván, nazýván božský a císař svou osobou ztělesňoval božstvo. Bylo těžké nedat se ovlivnit při pohledu na triumfy velké říše a odporovat jemnému rabi Judovi ben Ilaj, který plně uznával přínos, který Řím přinesl mnoha zemím- „Jak krásná jsou díla tohoto národa! Vystavěli silnice a mosty, postavili lázně.“ A přece pro rabi Šimona byla ta díla pohoršující, odpudivá a hodná nenávisti. Zavrhoval užitečnost římské civilizace. Věděl, že Římané nebudovali veliké stavby a veřejná zařízení k ulehčení života národa, nýbrž aby sloužily jejich pohodlí: „Vše, co udělali, dělali pro sebe.“ (Podobná kritika římské nadvlády byla uveřejněna také v okruhu rabi Jochanana ben Zakaj, Bava Batra 10b, také Pesikta de Rav Kahana 95b.) Rabi Šimon ben Laqiš římskou říši vychvaloval (Gen rabba 9,13).

Když rabi Šimon ben Jochaj opustil svět civilizace, aby strávil mnoho let v jeskyni, zahrabán až po krk v písku, nedovolil světskému životu, aby „dosáhl věčného života“. Ale to nebylo v očích jeho pronásledovatelů žádnou předností. Pro většinu Římanů byla věčnost světským pojmem. Pokračování života duše jim nic neříkalo, nic neznamenalo, bylo to vzdálené pozemskému bytí. Nesmrtelnost znamenala pro Římany žít i po smrti dále ve svém pozemském domě a rabi Šimon opustil tedy svůj dům na cestě ke slávě, neboť oni se domnívali, že jí dosáhnou, ovládnou-li statky světa. On utekl ze světa, kde byla věčnost atributem města a našel cestu, která nabídl věčnost jeho životu.

Římané nevěřili, že je možný život po smrti, a už vůbec ne nesmrtelnost duše nebo ztracení, (W.W. Fowlers The Religious of the Roman People, str.387.- G. E. Moore, History of Religions I., str 551, zvl. E.Rohde, Psýché, Tubingen 1925 II, str 336.) Věřit něčemu takovému neuspokojovalo římského ducha: „Tělo umírá, osobnost zmizí, živá zůstane jen vzpomínka na práci a výkon zemřelého. (Rohde, Psýché II, str. 395). Výraz „nesmrtelnost“ byl metaforou, vyjadřující, že žijeme ve vzpomínkách národa- metafora, která se do dneška udržuje v podvědomí mnoha kazatelů. Cicero žádá v jednom dopise senát, že se má postavit památník v nadživotní velikosti bojovníkům martiánské legie, kteří padli v boji. „Život, který dává příroda, je krátký. Ale vzpomínka na život, který byl obětován, je trvalá... Proto by se měl postavit kolos mimořádné umělecké práce a na něj dát nápis, který by upozorňoval na padlé vojáky, takže kolemjdoucí, kteří památník uvidí, budou mluvit s nejlhubší

úctou o jejich oběti a nebudou mlčet. To vám budíž výměnou za zmatený život, tak se získává nesmrtnost." (Philippica, XIV, 12. To odpovídá staré maximě: „Rozkoš je pomíjející, pocta je nesmrtná" Diogenes Laertius I,97/). Při jiné příležitosti řekl na veřejném shromáždění, aby „všechn římský lid mně nevěnoval ani slovo díky, které pomínou s dnem, nýbrž přiznal mi věčnost a nesmrtnost.“ („Mihi populus Romanus aeternitatem immortalitatemque donavit“ Oratio in Pisomen, 7. O Ciceronově skutečném postoji k problému nesmrtnosti Rohde, Psyche II. str.326.)

Právě tento přístup k nesmrtnosti přiměl rabi Šimona k rozhodnutí opustit tento svět. Podobné myšlenky se rodily v hlavách stoických filosofů v Římě a přivedly Senecu k vyjádření, že bohové nám nabízejí „abychom se jim v nadcházejících časech připodobnili, a tak nás připraví na nesmrtnost." (Epistolae morales, Loeb Klassiker C 11, str 29. - A. Kaminka v Sefer Klausner, Tel Aviv 1937, str 172.)

Mzda, po které většina lidí prahne, měla pro Šimona ben Jochaje malou cenu. Nebyla odvozena z věci země, ani ze světa, protože to vše pomine. Či je snad sláva, již člověk dosáhne, něco věčného? Jakou cenu má lidská vzpomínka? „Všeliké tělo je

tráva a všeliká vzácnost jeho jako květ polní... Usychá tráva, květ prší, ale slovo Boha našeho zastává na věky.“ Iz.40,6.8.)

„Svět je pomíjející, ale to, co svět stvořilo - slovo Boží - je věčné.“ (Výpověď rabi Akiby, který byl učitelem rabi Šimona - Avot 3,14.) Věčnosti dosáhneme, když zasvětime život Božím slovu, studiu Tory.

Dodnes platí, že Tóra je pramenem věčnosti, z ní jsou nám dána přikázání. Znovu a znovu děkujeme za dar, že můžeme ochutnat vůni věčnosti, když se zabýváme Tórou a říkáme: „Budíž pochválen Ty...který jsi nám dal Toru., a pěstuješ v nás věčný život." (Požehnání po přečtení Tory). A když tam vstupujeme a odpočíváme v budoucím světě - jaká slast očekává duši spravedlivého! To je nejhlubším smyslem slov Tory: „Věci, které jsou lidem tohoto světa propůjčeny, budou průhledné jako křišťál." (Pesikta, ed. Buber, str 39b.)

Podle rabi Šimona věčnosti nedosáhnou lidé, kteří věnovali svůj čas věcem vezdejší, nýbrž ti, kteří vědí, jak mají vyplnit svůj čas. Pro něho byl problémem čas a nikoli prostor- úkolem je proměnit čas ve věčnost, nikoli zaplnit prostor budovami, mosty a silnicemi. Řešením problému je učení Tory a modlitba, ne geometrie a technika.

Šabat tento týden začíná v pátek v 20'34, a končí v sobotu v 21'54.

Délka dne je 15 hod 40 min; délka skutečné hodiny činí 78 minut, východ jitřenky 2'43; doporučený čas ranní modlitby (talit a tfilin) v 3'39 hod; východ slunce v 5'06; polovina dne 12'55; čas odpolední modlitby (mincha gedola) ve 13'25, (mincha ktana 17'30, plag mincha 19'08) západ slunce (škia) 20'46; východ hvězd v 21'26 podle Holešova (jihovýchodní Morava); Čechy + 10 minut;podle kalendáře Kaluach

Festival

Týden židovské kultury

Holešov 29.7. – 4.8 2007

Aktuální program na adrese www.olam.cz/festival

Šavua tov (שבוע טוב) - dobrý týden – vydává Olam - Společnost Judaica Holešov, Osvobození 1133, www.olam.cz Kontaktní osoba Jiří Richter, e-mail olam@olam.cz tel. 573 396 046